

³¹Ensuring the viability of the Strasbourg Court: structural deficiencies in States Parties : Committee on Legal Affairs and Human Rights, Rapporteur : Mr Serhii KIVALOV, Ukraine, EDG, Report. – Doc. 13087. – 07 January 2013 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://assembly.coe.int/ ASP/XRef/X2H-DW-XSL.asp?f ileid=19245&lang=EN](http://assembly.coe.int/ASP/XRef/X2H-DW-XSL.asp?f ileid=19245&lang=EN)

³²Проект Закону про внесення змін до Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» (щодо забезпечення виконання судових рішень) № 2237 від 7 лютого 2013 р. : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=45700

³³Проект Закону про внесення змін до Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=45700

Резюме

Горобець Н. Г. Огляд стану виконання рішень Європейського суду з прав людини в контексті захисту права власності.

У статті аналізуються деякі проблемні питання механізму виконання рішень Європейського Суду з прав людини в правовій системі України. Окрема увага приділяється аналізу деяких рішень Європейського Суду з прав людини, винесених проти України, в контексті порушення статті 1 Протоколу 1 до Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод. Автором сформульовано висновки та пропозиції щодо удосконалення вітчизняної правозастосовної системи в аспекті виконання рішень Європейського Суду та приведення її у відповідність до стандартів Ради Європи.

Ключові слова: Європейський Суд з прав людини, право власності, виконання рішень Європейського Суду з прав людини в Україні, правозастосовна та правотворча практика тощо.

Резюме

Горобець Н. Г. Обзор состояния выполнения решений Европейского суда по правам человека в контексте защиты права собственности.

В статье анализируются некоторые проблемные вопросы механизма исполнения решений Европейского Суда по правам человека в правовой системе Украины. Отдельное внимание уделяется анализу некоторых решений Европейского Суда по правам человека, вынесенных против Украины, в контексте нарушения статьи 1 Протокола 1 к Европейской конвенции о защите прав человека и основополагающих свобод. Автором сформулированы выводы и предложения по совершенствованию отечественной правоприменительной системы в аспекте выполнения решений Европейского Суда и приведение ее в соответствие со стандартами Совета Европы.

Ключевые слова: Европейский Суд по правам человека, право собственности, выполнение решений Европейского Суда по правам человека в Украине, правоприменительная и правотворческая практика.

Summary

Gorobets N. European Court of Human Rights judgments satisfaction state review in property rights protection context.

The paper is focused on the analysis of certain areas of concern in the mechanism of European Court of Human Rights judgments satisfaction in the legal framework of Ukraine. Special attention is paid to the analysis of several judgments of European Court of Human Rights awarded against Ukraine in the context of violation of the Article 1 Protocol 1 to the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms. The author formed opinion and proposals to improve national human rights system in view of European Court judgments satisfaction and bring the system in line with European Council standards.

Key words: European Court of Human Rights, property right, European Court of Human Rights judgments execution in Ukraine, established practice in applying the law and making the law, etc.

УДК 341.238 (4)

Б. В. СТРИЛЕЦЬ

Богдан Васильович Стрілець, аспірант Київського університету права НАН України

СВОБОДА РУХУ КАПІТАЛУ ТА ІНВЕСТИЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ У ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

Свобода руху капіталу разом із свободою руху осіб, товарів, послуг та свободою заснування (економічної діяльності) є вагомими складовими функціонування внутрішнього ринку Європейського Союзу (далі – ЄС). Вивчення правового регулювання свободи руху капіталів та інвестиційної діяльності в ЄС з огляду на ратифікацію Україною Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом – з іншої (далі – Угода про асоціацію), є актуальним і корисним для визначення векторів подальшого розвитку інвестиційного законодавства України.

Питання правового регулювання свободи руху капіталу досліджували вчені Дж. А. Ашер, В. Селіванова, С. Лещенко, О. Ануфрієва, С. Кашкін, А. Некрасов та ін. Дослідженню свободи руху капіталів в ЄС при-

ділялася увага в працях вітчизняних науковців Є. Самойленка, В. Завгородньої, В. Геєця та ін. Проте аналізу співвідношення свободи руху капіталу та інвестиційної діяльності в ЄС у вітчизняній науковій літературі не проводилося.

Метою дослідження є аналіз історії розвитку та сучасного правового регулювання свободи руху капіталу в Європейському Союзі та визначення співвідношення свободи руху капіталу та інвестиційної діяльності в Європейському Союзі.

Свобода руху капіталу вперше була передбачена Договором про заснування Європейського економічного співтовариства (далі – ДЄЕС), що був підписаний у Римі 25 березня 1957 року. Відповідно до ст. 2 ДЄЕС, Співтовариство ставить своїм завданням сприяти, шляхом створення спільного ринку і прогресуючого зближення економічної політики держав-членів, гармонійному розвитку економічної діяльності в усюму Співтоваристві, безперервному і збалансованому зростанню, зростаючій стабільності, прискореному підвищенню рівня життя і тіснішим зв'язків між державами, які воно об'єднує. Згідно з положеннями ст. 3 ДЄЕС, відповідно до цілей, зазначених у ст. 2, діяльність Співтовариства передбачає, як це визначено Договором і у встановлені терміни, зокрема, усунення між державами-членами перешкод вільному руху осіб, послуг і капіталів¹.

Частиною 1 ст. 67 ДЄЕС встановлено, що протягом перехідного періоду і тією мірою, яка необхідна для належного функціонування спільного ринку, держави-члени будуть у зростаючому ступені усувати у відносинах один з одним всі обмеження на рух капіталів, що належать особам, які проживають у якості резидентів на території держав-членів, а також будь-яку дискримінацію за національною ознакою, або за місцезнаходженням сторін, або за місцем вкладення капіталу².

Відповідно до ст. 70 ДЄЕС, Комісія ЄС мала запропонувати Раді ЄС заходи, націлені на зростаючу координацію політики держав-членів ЄС у сфері валютних операцій у тій її частині, що стосується руху капіталів між цими державами та третіми країнами. З цією метою Рада ЄС приймає кваліфікованою більшістю директиви та буде прагнути досягнення максимальної можливої лібералізації³.

Стаття 71 ДЄЕС в пункті 1 закріплювала положення про те, що держави-члени будуть прагнути того, щоб не вводити усередині Співтовариства ніяких нових обмежень у сфері валютних операцій, які торкнулися б руху капіталів та пов'язаних з цим поточних платежів, а також не збільшувати обмеження в існуючих правилах. Проте, ст. 73 ДЄЕС встановлювала винятки: у тому випадку, якщо рух капіталів викликає порушення у функціонуванні ринку капіталів у якій-небудь із держав-членів, Європейська Комісія, після консультації з Валютним комітетом, дозволить цій державі прийняти у сфері руху капіталів захисні заходи, умови і деталі яких вона визначить⁴.

Статті 108 і 109 ДЄЕС дозволяли також державам-членам діяти всупереч принципу вільного руху капіталу «в разі серйозних труднощів чи серйозної загрози виникнення труднощів з платіжним балансом»⁵.

Правові наслідки ст. 67 ДЄЕС були розглянуті Судом Європейських Співтовариств у справі *Guerrino Casati C-203/80* від 11 листопада 1981 р. Суд зазначив, що положення про свободу руху капіталу відрізняється від інших свобод, проголошених в ДЄЕС. Повна свобода руху капіталу може підірвати економічну політику однієї з держав-членів ЄС або створити дисбаланс в її бюджеті. Тому ст. 67 ДЄЕС не вимагає просто скасувати обмеження руху капіталу, а вимагає їх скасування «в обсязі, необхідному для забезпечення належного функціонування спільного ринку»⁶. Обсяг обмежень, які залишились чинними після закінчення перехідного періоду змінюється з плином часу і залежить від оцінки вимог Спільного ринку і від оцінки як переваг, так і ризиків, які лібералізація може спричинити для останнього, зокрема від рівня інтеграції, який було досягнуто в питаннях, для яких рух капіталу має особливо велике значення. Також було відзначено, що така оцінка була, в першу чергу, питанням для Ради і зобов'язання скасувати обмеження на рух капіталу не можуть бути відокремлені від оцінки Радою необхідності лібералізації певної категорії операцій⁷. Тобто, норма, закріплена в ст. 67 ДЄЕС не мала прямої дії, національний суд або навіть Суд Європейських Співтовариств не міг здійснювати її пряме застосування. По суті, це було питанням політики Ради і роль суду була обмежена перевіркою чи не перевищила Рада обсяг своїх повноважень⁸.

У цьому ж рішенні у справі *Guerrino Casati C-203/80* від 11 листопада 1981 р. щодо ст. 71 ДЄЕС, Суд зазначив, що п. 1 ст. 71 не накладає на держави-члени безумовне зобов'язання, на яке можуть посилалися фізичні особи⁹.

Реалізація проголошеної ДЄЕС свободи руху капіталів здійснювалась повільно. Операції з капіталом були розподілені директивами на окремі категорії і стосовно кожної категорії передбачався окремий порядок лібералізації.

Так, у 1960 р. була прийнята Перша директива щодо реалізації ст. 67 ДЄЕС (далі – Перша директива), яка була доповнена Другою директивою 1962 р. Перша директива в переліках «А», «В», «С» і «D» Додатка № 1 до неї розділила операції з капіталом на чотири категорії за рівнем лібералізації.

Відповідно до ст. 1 Першої директиви держави-члени повинні були дозволити вільне укладання та виконання угод, а також здійснення переказів щодо наступних операцій, зазначених у переліку «А» Додатка № 1 до Першої директиви: прями інвестиції; ліквідація прямих інвестицій; інвестиції в нерухомість, перекази особистого характеру (в тому числі спадщина, подарунки, матеріальна допомога) тощо¹⁰.

Згідно з положеннями ст. 2 Першої директиви, держави-члени повинні були надати загальний дозвіл на укладання або виконання угод і перекази між резидентами держав-членів (з правом обмеження у деяких випадках щодо придбання іноземних цінних паперів), щодо наступних операцій, зазначених у переліку «В»

Додатка № 1 до Першої директиви, тобто: операції з цінними паперами; придбання нерезидентами цінних паперів на біржі і репатріація капіталу; придбання резидентами іноземних цінних паперів (за винятком придбання облігацій, випущених на іноземному ринку і номінованих у національній валюті, і придбання частин трасту) та ін.¹¹.

Щодо операцій, зазначених у переліку «С» (випуск і розміщення цінних паперів резидентів на закордонних ринках капіталу; випуск і розміщення цінних паперів іноземними компаніями на внутрішніх ринках капіталу та ін.), держави повинні були дозволити вільне укладання та виконання угод, а також здійснення переказів, але після консультацій з Комісією могли залишити чинними або повторно ввести валютні обмеження щодо руху капіталу, які діяли на день набрання чинності Першої директиви у разі, якщо вільний рух капіталу був перешкодою на шляху досягнення цілей економічної політики держави-члена. Щодо операцій, зазначених у переліку «D» Додатка № 1 до Першої директиви, лібералізація руху капіталу не передбачалася¹².

Друга директива 1962 р.¹³ доповнила переліки «А», «С» і «D» Додатка № 1. Погоджуємося з думкою В. Селванової, яка зазначає, що якщо Перша директива безумовно лібералізувала в основному довгострокові операції з капіталом, то Друга директива поширила лібералізацію вже на операції з цінними паперами¹⁴.

Наступний етап лібералізації руху капіталів в ЄС був започаткований Єдиним Європейським актом, що був прийнятий 17 лютого 1986 р., стаття 13 якого доповнювала ДЄЕС новою статтею 8а, відповідно до якої внутрішній ринок – це простір без внутрішніх кордонів, в якому, згідно з положеннями ДЄЕС, забезпечується вільний рух товарів, осіб, послуг і капіталів¹⁵. Лібералізації свободи руху капіталу було надане таке ж значення, як і іншим свободам внутрішнього ринку.

На основі Єдиного Європейського акту Комісія ЄС 23 травня 1986 р. запропонувала Раді Програму лібералізації руху капіталу в Співтоваристві. Ця Програма визначила три рівні прогресивної лібералізації руху капіталу, які відповідають трьом наступним категоріям операцій:

– суто операції з капіталом («capital operations») такі, як комерційні кредити, прямі інвестиції або різні «особисті» рухи капіталу, що безпосередньо пов'язані з ефективною реалізацією інших основних свобод спільного ринку;

– операції з цінними паперами на фінансових ринках (облігації, акції та інші цінні папери, що надають право на участь у капіталі), лібералізація яких залежить від існування єдиного європейського фінансового ринку; лібералізація у цій сфері повинна поширюватися на всі операції, здійснювані як інвесторами, так і емітентами;

– операції, пов'язані з комерційними кредитами та інструментами грошового ринку, для лібералізації яких необхідно встановлення єдиної фінансової системи у Співтоваристві¹⁶.

У Програмі був запропонований план дій з лібералізації руху капіталу, що складався з двох етапів. Метою першого етапу було досягнення в усьому Співтоваристві фактичної лібералізації операцій з капіталом, необхідних для належного функціонування спільного ринку та ефективної взаємодії ринків капіталу держав-членів. Зокрема, пропонувалося скасувати всі раніше введені захисні застереження і обмеження (що ввелися на підставі п. 3 ст. 108 ДЄЕС у редакції 1957 р.) і розширити повноваження Співтовариства щодо лібералізації операцій з капіталом, наприклад, було вказано, що слід безумовно лібералізувати операції, вказані у Переліках «А» і «В» Додатка № 1 до Першої директиви. Другий етап, визначений Комісією ЄС, полягав у повній лібералізації всіх операцій з капіталом, включаючи всі банківські та фінансові операції (коротко- і довгострокові), навіть у тому випадку, якщо вони є суто валютними¹⁷.

У 1986 р. вищезазначені переліки, запроваджені Першою директивою були змінені Директивою 86/566/ЄЕС. Відповідно до цієї Директиви відбулося злиття старих переліків «А» і «В» із попередніх директив у новий перелік «А», і додано деякі інші елементи цих списків з колишнього переліку «С», наприклад, надання і погашення кредитів у зв'язку з комерційними угодами або наданням послуг, у яких бере участь резидент. Те, що залишилося в переліку «С», ввійшло до нового переліку «В», щодо якого, як і раніше, держави-члени могли ввести валютні обмеження, які були чинними на дату набрання чинності Першої директиви, якщо вільний рух капіталу може стати перешкодою для досягнення цілей економічної політики держави-члена. Старий перелік «D» став переліком «С», щодо якого знову ж таки лібералізація руху капіталу не передбачалася¹⁸.

Для виконання вищевказаної Програми була прийнята Директива 88/361/ЄЕС від 24 червня 1988 р. про імплементацію ст. 67 ДЄЕС. Відповідно до ст. 1 цієї Директиви, держави-члени забороняють обмеження руху капіталу, що здійснюється між особами-резидентами держав-членів ЄС, а відповідно до ст. 6, держави-члени вживають заходів, необхідних для відповідності з цією Директивою, не пізніше ніж 01 липня 1990 року. При цьому була надана відстрочка Іспанії, Ірландії, Португалії та Греції на умовах, визначених у додатках до Директиви 88 /361/ЄЕС. Статтею 3 Директиви дозволено державам-членам запроваджувати короткострокові обмеження руху капіталів, щоб уникнути дисбалансу в грошовій політиці, однак лише стосовно певних операцій (зокрема, короткострокові фінансові позики та кредити, фізичний імпорт чи експорт фінансових активів, операції з поточними і депозитними рахунками в фінансових інституціях), за дозволом Комісії ЄС і на строк не більше, ніж шість місяців¹⁹.

7 лютого 1992 р. державами-членами ЄС був підписаний Договір про Європейський Союз, який вніс зміни в ДЄЕС, відповідно до яких з 01 січня 1994 р. передбачалася заборона всіх обмежень вільного пересування капіталів і здійснення платежів як між державами-членами, так і між державами членами і третіми країнами. Європейське економічне співтовариство було перейменоване в Європейське співтовариство²⁰.

Подальші зміни до установчих договорів ЄС в тому числі, й набрання чинності Лісабонським Договором, не внесло суттєвих змін у регулювання свободи руху капіталу²¹. Чинна ст. 63 Договору про функціонування Європейського Союзу (далі – ДФЄС) забороняє обмеження щодо руху капіталу між державами-членами та між державами-членами і третіми країнами²².

Первинні джерела права ЄС не містять визначення таких понять, як «свобода руху капіталу», «рух капіталу». С. Лещенко зазначає, що як правило, під рухом капіталу розуміють інвестиції, при цьому односторонній трансферт грошового капіталу або матеріальних (нематеріальних) активів буде пов'язаний з інвестиціями, якщо не здійснюється з метою виконання грошового зобов'язання у двосторонньому договорі купівлі-продажу або міни товарів, робіт, послуг²³. Проте із аналізованих вище директив, помітно, що до руху капіталу входять далеко не лише інвестиції, а й багато інших операцій. Тому більш прийнятним у контексті досліджуваного питання вважаємо визначення російської дослідниці В. Селіванової, яка на основі наявної судової практики ЄС визначає рух капіталу як операцію, за допомогою якої здійснюється перехід права власності на фінансовий актив (фінансова угода або разова операція), що здійснюється юридичною або фізичною особою на транскордонній основі, і яка не передбачає наявності зустрічної/супутньої операції, лібералізованої в рамках спільного ринку²⁴. Основою для визначення руху капіталу в ЄС є Номенклатура руху капіталу, передбачена Додатком 1 до Директиви 88/361/ЄЕС від 24 червня 1988 р. В цій Номенклатурі рух капіталу класифікується відповідно до економічної природи активів і пасивів, яких він стосується, виражених або в національній або іноземній валюті і включає в себе: прямі інвестиції; інвестиції в нерухомість; операції з цінними паперами, які, як правило, підлягають обігу на ринку капіталу; операції з сертифікатами інститутів спільного інвестування; операції з цінними паперами та іншими інструментами, які, як правило, підлягають обігу на грошовому ринку; операції з поточними та депозитними рахунками з фінансовими установами; кредити, які стосуються комерційних операцій, або надання послуг, в яких резидент є учасником; фінансові позики та кредити; поручительство, інші гарантії та права застави; трансфери при виконанні договорів страхування; рух особистого капіталу (наприклад, позики, дарунки та пожертвування, субсидії, спадщина та заповіти та ін.). У цьому ж Додатку 1 до Директиви 88/361/ЄЕС від 24 червня 1988 р. зазначено, що вищевказана Номенклатура не є вичерпним переліком для поняття руху капіталу, вона не повинна тлумачитися як обмеження сфери застосування принципу повної лібералізації руху капіталу²⁵.

Російські вчені С. Кашкін та Є. Чегринець розглядають свободу руху капіталу в широкому та вузькому розумінні. Свобода руху капіталу у вузькому значенні – суб'єктивне право громадян Європейського Союзу, компаній, зареєстрованих на території Європейського Союзу і, в деяких випадках, іноземних юридичних і фізичних осіб вільно і безперешкодно переміщувати капітали між державами-членами та між державами-членами та третіми країнами. У широкому сенсі свобода руху капіталу означає не тільки свободу здійснювати переміщення капіталу, а й весь комплекс прав і обов'язків, пов'язаних із такою свободою і закріплених у нормативних актах ЄС, держав-членів ЄС, а також у рішеннях Суду ЄС²⁶. На думку В. Селіванової, свободу руху капіталу можна визначити як основоположний принцип спільного ринку, що представляє собою сукупність прав та обов'язків громадян Європейського Союзу та юридичних осіб, зареєстрованих в Європейському союзі (а в деяких випадках – іноземних осіб), пов'язаних з вільним переміщенням капіталів між державами-членами та між державами-членами та третіми країнами, з урахуванням обмежень, передбачених правом Європейського Союзу²⁷. Таким чином, свободу руху капіталу можна розглядати в суб'єктивному розумінні (суб'єктивне право), в об'єктивному розумінні (сукупність прав та обов'язків) та як основоположний принцип спільного ринку ЄС.

Слід зазначити, що правове регулювання інвестиційної діяльності в ЄС розглядається як складова частина системи правових норм, що регулюють єдиний ринок фінансових послуг, а свобода надання фінансових послуг є складовою частиною свободи руху капіталу²⁸.

Свобода руху капіталу за ст. 63 ДФЄС не є необмеженою, передбачаються певні винятки. О. Ануфрієва виділяє обмеження недискримінаційного характеру (тобто незалежно від національності) і дискримінаційні (тобто поширюються тільки на громадян інших держав). Перелік підстав введення обмежень дискримінаційного характеру включає: застосування положень національного податкового законодавства, що проводить відмінність між платниками податків у зв'язку з місцем їх діяльності або вкладення капіталу (ст. 65 (1) (а) ДФЄС); обмеження з метою запобігання порушенню національного законодавства держав-членів, зокрема податкового та законодавства з пруденційного нагляду за фінансовими установами (ст. 65 (1) (б) ДФЄС)²⁹. Сюди ж віднесемо встановлення процедур декларування руху капіталу для адміністративної або статистичної інформації, а також здійснення кроків з міркувань суспільного порядку або суспільної безпеки (ст. 65 (1) (б) ДФЄС)³⁰.

Всі ці обмеження підлягають суворо обмежувальному тлумаченню і не можуть застосовуватися на недискримінаційній основі або в якості прихованого обмеження свободи руху капіталів. Недискримінаційні обмеження можуть вводитися при дотриманні наступних умов, сформульованих у практиці Суду ЄС: введення на недискримінаційній основі; обґрунтування імперативними вимогами суспільного інтересу; відповідність меті, яку потрібно досягти; пропорційності засобів і мети. Є. Самойленко та В. Завгородня виділяють обмеження спеціального характеру, передбачені главою 4 ДФЄС «Капітал та платежі» (ст. 64–66), та загального, встановлені в інших частинах Договору³¹. Обмеження загального характеру встановлені статтями 345 (свобода руху капіталу не може шкодити правилам держав-членів, що регулюють систему права власності), 346 (забезпечення національної безпеки і оборони), 143–144 (у разі нестабільності платіжного балансу держави), 75 та 215 (фінансові санкції) ДФЄС³².

Ще більше обмежень передбачено щодо свободи руху капіталу з третіми країнами. Так, відповідно до ч. 1 ст. 64 ДФЄС, положення ст. 63 не шкодять застосування щодо третіх країн будь-яких обмежень, що існували станом на 31 грудня 1993 р. згідно з національним законодавством або законодавством Союзу, ухваленим щодо руху капіталу до або з третіх країн із залученням прямих інвестицій, включаючи інвестиції у нерухомість, та щодо заснування, надання фінансових послуг або допуску цінних паперів на ринки капіталу. Щодо обмежень, що існували в національному законодавстві Болгарії, Естонії та Угорщини, відповідною датою є 31 грудня 1999 року. Згідно з ч. 3 ст. 64 ДФЄС, Рада, діючи за спеціальною законодавчою процедурою, може одностайно і після проведення консультацій із Європейським Парламентом ухвалити заходи, що є кроком назад у законодавстві Союзу в питаннях лібералізації руху капіталу до або з третіх країн. Крім цього, за ст. 66 ДФЄС, якщо за виняткових обставин рух капіталу до або з третіх країн спричиняє або може спричинити серйозні ускладнення у функціонуванні економічного та валютного союзу, Рада за пропозицією Комісії та після проведення консультацій з Європейським центральним банком може вжити захисних заходів щодо третіх країн на період, що не перевищує шести місяців, якщо такі заходи є вкрай необхідними³³. Тому норма ст. 63 ДФЄС про вільний рух капіталу між державами-членами ЄС і третіми країнами має інший зміст, ніж свобода руху капіталу в межах ЄС. Рівень лібералізації руху капіталу між ЄС і третіми країнами залежить від наявності відповідних угод з третіми країнами. Правовий режим транскордонного руху капіталу вводиться ЄС шляхом укладення таких типів двосторонніх договорів: про вільну торгівлю, про партнерство та співробітництво, про економічне співробітництво³⁴. Положення щодо свободи руху капіталу містяться в угодах про асоціацію з ЄС і третіми країнами. Також до виключної компетенції ЄС після набуття чинності Лісабонським договором відноситься укладання договорів щодо прямого іноземного інвестування з третіми країнами.

Отже, в контексті розуміння поняття «рух капіталу», відповідно до директив ЄС, інвестиції є однією із складових руху капіталу. Причому здійсненню інвестицій надавалось основне значення в процесі лібералізації руху капіталу в рамках ЄС, а саме в першу чергу забезпечувалось вільне здійснення прямих інвестицій та інвестицій у нерухомість.

Свобода руху капіталу посідає чільне місце серед інших свобод внутрішнього ринку ЄС, оскільки поширюється не лише на держави-члени ЄС, а й на треті країни (хоча й не повною мірою). У науковій літературі свободу руху капіталу розглядають у суб'єктивному розумінні, в об'єктивному розумінні та як основоположний принцип спільного ринку ЄС. Свобода руху капіталу має ключове значення для регулювання інвестиційної діяльності в ЄС. Всі нормативно-правові акти інституцій ЄС у сфері інвестиційної діяльності мають відповідати основоположним засадам свободи руху капіталу, закріпленим в установчих договорах ЄС.

¹ Treaty establishing the European Economic Community signed at Rome, 25 March 1957 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/FR/TXT/?uri=CELEX:11957E/TXT>

² Там само.

³ Там само.

⁴ Там само.

⁵ Там само.

⁶ Там само.

⁷ Case C-203/80 Criminal proceedings against Guerrino Casati, 1981, ECR 2595 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:61980CJ0203&from=EN>

⁸ John A. Usher The Evolution of the Free Movement of Capital // Fordham International Law Journal Volume 31, Issue 5 2007 Article 14 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://ir.lawnet.fordham.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2122&context=ilj>

⁹ Case C-203/80 Criminal proceedings against Guerrino Casati, 1981, ECR 2595 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:61980CJ0203&from=EN>

¹⁰ First Council Directive of 11 May 1960 for the implementation of Article 67 of the Treaty. O.J. 43, 12.07.1960 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:31960L0921&from=EN>

¹¹ Там само.

¹² Там само.

¹³ Second Council Directive 63/21/EEC Directive of 18 December 1962 adding to and amending the First Directive for the implementation of Article 67 of the Treaty. O.J. 9, 22.01.1963 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:31963L0021&from=EN>

¹⁴ Селиванова В. А. Принцип свободного движения капитала в праве Европейского Союза: сущность и проблемы реализации : дисс. ... к.ю.н. за спец.: 12.00.10. – М., 2007. – С. 38.

¹⁵ Single European Act, done at Luxembourg on 17 February 1986, Official Journal of the European Communities No L 169/2, 29.6.87 [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:a519205f-924a-4978-96a2-b9af8a598b85.0004.02/DOC_1&format=PDF

¹⁶ Communication from the Commission to the Council of 23 May 1986 on the programme for the liberalisation of capital movements in the Community. COM (1986) 292 final. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://aei.pitt.edu/4029/1/4029.pdf>

¹⁷ Communication from the Commission to the Council of 23 May 1986 on the programme for the liberalisation of capital movements in the Community. COM (1986) 292 final. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://aei.pitt.edu/4029/1/4029.pdf>

¹⁸ Council Directive 86/566/EEC of 17 November 1986 amending the First Directive of 11 May 1960 for the implementation of Article 67 of the Treaty [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:31986L0566&from=SL>

¹⁹ Council Directive of 24 June 1988 for the implementation of Article 67 of the Treaty (88/361/EEC) [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:31988L0361&qid=1422435382523&from=EN>

²⁰ Treaty on European Union, signed in Maastricht on 7 February 1992 [ресурс](http://europa.eu/eu-law/decision-making/treaties/pdf/treaty_on_european_union/treaty_on_european_union_en.pdf)] – Режим доступу: http://europa.eu/eu-law/decision-making/treaties/pdf/treaty_on_european_union/treaty_on_european_union_en.pdf

²¹ *Самойленко Є. А.* Вільний рух капіталу у правовому регулюванні фінансового ринку Європейського Союзу та перспективи використання європейського досвіду для України / В. М. Завгородня, Є. А. Самойленко // Правове регулювання відносин на фінансовому ринку: стан та напрями вдосконалення : монографія / відп. ред. В. Д. Чернадчук. – Суми : ВВП «Мрія» ТОВ, 2013. – С. 277.

²² Consolidated versions of the Treaty on European Union and the Treaty on the Functioning of the European Union as amended by the Treaty of Lisbon <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:12012E/TXT>

²³ *Лещенко С. К.* Европейская интеграция и движение капитала в аспекте налоговых отношений / С. К. Лещенко // Вестник Высшего Хозяйственного Суда Республики Беларусь. – 2008. – № 21. – С. 80–87.

²⁴ *Селиванова В. А.* Вказана праця. – С. 178.

²⁵ Council Directive of 24 June 1988 for the implementation of Article 67 of the Treaty (88/361/EEC) [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:31988L0361&qid=1422435382523&from=EN>

²⁶ Право Европейского Союза : учебник / под ред. С. Ю. Кашкина. – 3-е изд., перераб. и доп. – М. : Издательство Юрайт, 2011. – С. 504.

²⁷ *Селиванова В. А.* Вказана праця. – С. 11.

²⁸ *Лукинская М. П.* Правовое регулирование инвестиционной деятельности в Европейском Союзе: дисс. ... к.ю.н.: 12.00.10. – М., 2011. – С. 39.

²⁹ *Ануфриева А. А.* Международно-правовое регулирование иностранных инвестиций в ЕС – на примере капиталовложений в топливно-энергетический комплекс ЕС : дисс. ... к.ю.н. – М., 2013 – С. 98.

³⁰ Consolidated versions of the Treaty on European Union and the Treaty on the Functioning of the European Union as amended by the Treaty of Lisbon <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:12012E/TXT>

³¹ *Самойленко Є. А.* Вказана праця. – С. 280.

³² Там само. – С. 284.

³³ Consolidated versions of the Treaty on European Union and the Treaty on the Functioning of the European Union as amended by the Treaty of Lisbon <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:12012E/TXT>

³⁴ *Самойленко Є. А.* Правовые механизмы приобщения третьих стран к процессу либерализации движения капитала в Европейском Союзе, действующие на локальном уровне [Текст] / Є. А. Самойленко // Сучасні наукові дослідження представників юридичної науки – прогрес законодавства України майбутнього : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (24 лютого 2013 р.). – Дніпропетровськ : ГО «Правовий світ», 2013. – С. 128–129.

Резюме

Стрілець Б. В. Свобода руху капіталу та інвестиційна діяльність у Європейському Союзі.

Стаття присвячена аналізу історії розвитку та сучасного правового регулювання свободи руху капіталу в Європейському Союзі та визначенню співвідношення свободи руху капіталу та інвестиційної діяльності у Європейському Союзі. Досліджені установчі договори ЄС, директиви ЄС та практика Суду ЄС з питань свободи руху капіталу. Проведене автором дослідження дозволяє зробити висновок про те, що відповідно до директив ЄС інвестиції є однією із складових руху капіталу; здійсненню інвестицій надавалось основне значення в процесі лібералізації руху капіталу в рамках ЄС.

Ключові слова: свобода руху капіталу, лібералізація руху капіталу, інвестиційна діяльність в ЄС, обмеження свободи руху капіталу, співвідношення свободи руху капіталу та інвестиційної діяльності у ЄС.

Резюме

Стрілець Б. В. Свобода движения капитала и инвестиционная деятельность в Европейском Союзе.

Статья посвящена анализу истории развития и современного правового регулирования свободы движения капитала в Европейском Союзе и определению соотношения свободы движения капитала и инвестиционной деятельности в Европейском Союзе. Исследованы учредительные договоры ЕС, директивы ЕС и практика Суда ЕС по вопросам свободы движения капитала. Проведенное автором исследование позволяет сделать вывод о том, что в соответствии с директивами ЕС инвестиции являются одной из составляющих движения капитала; осуществлению инвестиций придавалось основное значение в процессе либерализации движения капитала в рамках ЕС.

Ключевые слова: свобода движения капитала, либерализация движения капитала, инвестиционная деятельность в ЕС, ограничения свободы движения капитала, соотношение свободы движения капитала и инвестиционной деятельности в ЕС.

Summary

Strilets B. Freedom of movement of capital and investment activity in the European Union.

This article is devoted to analysis of the history and modern legal regulation of the freedom of movement of capital in the European Union and the correlation of freedom of movement of capital and investment activity in the European Union. The EU founding treaties, the EU directives and the practice of the Court of Justice on the free movement of capital are examined. The author suggests that in accordance with the EU directives investment is one of the components of capital movements; it had primary importance in the process of liberalization of capital movements within the EU.

Key words: freedom of movement of capital, investment activity in the EU, restrictions on freedom of movement of capital, the correlation of free movement of capital and investment activity in the EU.